

ΠΑΒ	264
19 JUL 2010	

Ανδριάς της Ιατρικής Ακαδημίας
Αντίστοιχο και Γραφείο
με τη Χρήση και το Παιδί

Διακήρυξη

Χαράμης Ιατρικής
Βαλάνης Ν. Χαλκίδας

Έχουν περάσει περισσότερα από 15 χρόνια από τότε που άρχισαν να γίνονται γνωστά στο ευρύτερο κοινό τα αποτελέσματα των ιατρικών μελετών τα οποία αναδείκνυαν το διατροφικό σύστημα των Κρητικών ως περίπου ιδανικό για τη διατροφή του ανθρώπου. Στην Κρήτη, τα καρδιαγγειακά νοσήματα ήταν ακόμη και κατά το πρόσφατο παρελθόν σχεδόν άγνωστα, οι νεοπλασίες κατά πολύ λιγότερες απ' αυτές που παρατηρούνταν σε άλλες περιοχές και οι άνθρωποι ζούσαν περισσότερα χρόνια με καλή υγεία.

Οι νεότερες μελέτες που εκπονήθηκαν σε ξένα και ελληνικά Πανεπιστήμια επιβεβαίωσαν τα αποτελέσματα των αρχικών προσεγγίσεων. Ακολούθησαν άλλες μελέτες (ανθρωπολογικές, λαογραφικές) μέσα από τις οποίες φάνηκε η ιδιαιτερότητα του κρητικού διατροφικού συστήματος, καθώς και ο ιδιαίτερος τρόπος παρασκευής της τροφής.

Θα περίμενε κανείς ότι όλα αυτά θα επιδρούσαν καταλυτικά στην κρητική κοινωνία και θα απασχολούσαν σοβαρά το ελληνικό πολιτικό σύστημα. Όμως, στην Κρήτη τα καρδιαγγειακά νοσήματα πολλαπλασιάζονται (παρά το γεγονός ότι δεν έχουν φτάσει στα επίπεδα άλλων χωρών), οι νεοπλασίες αυξάνονται και ουσιαστικές παρεμβάσεις δεν υπήρξαν τουλάχιστον από την πλευρά της πολιτείας. Παράλληλα, τώρα και αρκετά χρόνια έχει αρχίσει να προβάλλεται από πολλά κέντρα εντός και εκτός Ελλάδας ο όρος «μεσογειακή διατροφή».

Αν και υπάρχουν κάποιες βασικές ομοιότητες ανάμεσα στις διατροφικές συνήθειες των χωρών της Μεσογείου, οι διαφορές είναι τέτοιες και τόσες που δεν επιτρέπουν τη γενική ταξινόμηση. Πιο συγκεκριμένα, στη Μεσόγειο υπάρχουν κοινά προϊόντα και κοινές πρώτες ύλες, ωστόσο οι διατροφικές συνήθειες διαφοροποιούνται όχι μόνο από χώρα σε χώρα αλλά και από περιοχή σε περιοχή, ανάλογα με τα θρησκευτικά και τα πολιτισμικά πρότυπα, την κουζίνα, την πανίδα, τη χλωρίδα, καθώς και κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες. Το γεγονός αυτό δεν φαίνεται να απασχολεί σοβαρά τις πολιτικές που χαράσσονται και ακολουθούνται κατά καιρούς στην Ελλάδα. Πληροφορούμαστε, μάλιστα, ότι η προηγούμενη Κυβέρνηση είχε ξεκινήσει την προώθηση της λεγόμενης μεσογειακής διατροφής ως προστατευόμενο από την UNESCO άυλο πόρο της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς!

Η απουσία κρατικής και κοινωνικής ευαισθησίας έχει οδηγήσει σε μια πλήρη σύγχυση που ισοδυναμεί με απαξίωση του πολιτισμικού και διατροφικού πλούτου του νησιού. Παράλληλα, όμως, ισοδυναμεί και με την απαξίωση του υλικού πλούτου, δηλαδή των προϊόντων διατροφής τα οποία παράγονται στην Κρήτη. Η μαζική χρήση ζωικών λιπών και σπορελαίων στο νησί, όπου για αιώνες πολλούς οι κάτοικοί του δεν χρησιμοποιούν κανένα άλλο λιπαρό εκτός από ελαιόλαδο,

αποτελεί σοβαρό παράγοντα υποβάθμισης των υπηρεσιών εστίασης και κυρίως του κρητικού τουρισμού.

Το φαινόμενο να φέρουν την ένδειξη «κρητική διατροφή» προϊόντα αμφίβολης ποιότητας και αμφίβολης προέλευσης (από άλλες χώρες βέβαια) εξαπλώνεται με όλο και μεγαλύτερο ρυθμό. Μέσα σ' αυτό το συνονθύλευμα άγνοιας, εντατικής εμπορευματοποίησης και ασύστολης εκμετάλλευσης, βλέπουμε εδέσματα, όπως το επιβαρυνμένο με ζωικά λιπαρά «γαμοπίλαφο», να πλασάρονται ως κατ' εξοχήν εκπρόσωποι του κρητικού διατροφικού προτύπου. Βλέπουμε τα περίφημα κρητικά «λαδοκούλουρα» να φέρουν την ένδειξη «κρητική διατροφή» και να παρασκευάζονται με σπορέλαια.

Τα παραδείγματα είναι απλώς ενδεικτικά και δυστυχώς όχι μοναδικά. Κοντά σ' όλα αυτά εμφανίζονται πολλαπλές δυσαρμονίες που καθιστούν πιο θολό το τοπίο. Ακόμη και η κυκλοφορία «συγγραμμάτων» εμπορικού χαρακτήρα, σχετικών με την κρητική διατροφή και την κουζίνα του νησιού έχει ενταθεί τελευταία με αποτέλεσμα να μεγαλώνει όλο και περισσότερο η σύγχυση.

Κρητική Διατροφή δεν είναι ένα περιστασιακό ή εορταστικό φαγητό που παρασκευάζονταν κατά το παρελθόν σε συγκεκριμένες εθιμικές εκδηλώσεις ή σε διάφορες γιορτές στον κύκλο του χρόνου, όπως κάποιες τροφές ζωικής προέλευσης που η συχνή κατανάλωσή τους μπορεί να επιβαρύνει την υγεία. Δεν είναι καν μια ομάδα φαγητών που επιλέγονται μόνο με γαστρονομικά κριτήρια ή που διαμορφώθηκαν κάτω από τις σύγχρονες εμπορικές ανάγκες.

Κρητική Διατροφή είναι ένα ολοκληρωμένο σύστημα, ένα σύνολο υλικών, εδεσμάτων, εθίμων και συνηθειών, είναι ένα πολιτισμικό αγαθό που ξεκινά από την παραγωγή των προϊόντων και φτάνει μέχρι τον τρόπο παρασκευής και κατανάλωσης της τροφής. Στη βάση αυτού του συστήματος είναι η αξιοποίηση των προϊόντων φυτικής προέλευσης, οι συνδυασμοί τροφών, η ευρηματικότητα, οι ιδιαίτερες γαστρονομικές αρετές με σημαντικότερη την απλότητα, ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της δεινοπαθούσας «κρητικής κουζίνας».

Για τους δημιουργούς του διατροφικού μας πολιτισμού, τους απλούς ανθρώπους του νησιού και κυρίως τις αγρότισσες των προηγούμενων δεκαετιών, αρκούσε η στέρεη εμπειρική γνώση που ήταν τρόπος ζωής. Σήμερα τα πράγματα έχουν αλλάξει. Χρειάζεται μελέτη, γνώση και επιστημονική μέθοδος όχι μόνο για την κατανόηση του διατροφικού συστήματος αλλά και για την πρακτική εφαρμογή του.

Σε μια εποχή κατά την οποία όλες οι πολιτισμένες χώρες του κόσμου αποδίδουν τεράστια σημασία στην πρόληψη και στην υγιεινή διατροφή, δράσεις που ισοδυναμούν με λιγότερες δαπάνες περίθαλψης για τις κυβερνήσεις και περισσότερη υγεία για τους πολίτες, η Κρήτη θα μπορούσε να αποτελέσει όχι μόνο ένα καλό παράδειγμα εφαρμογής υγιεινών διατροφικών προτύπων, αλλά και να προσφέρει την εμπειρία της στη διεθνή κοινότητα. Θα μπορούσε να αποτελέσει

περιοχή-πρότυπο, να αναπτύξει καινοτομίες, ακόμη και να χρησιμοποιήσει τον διατροφικό πολιτισμό της ως εφελτήριο ανάπτυξης και ευημερίας.

Θα περίμενε κανείς να είχαν αρχίσει προ πολλού συγκεκριμένες δράσεις στα σχολεία, να υπήρχε προβολή του διατροφικού μας πολιτισμού, να ενισχυόταν η έρευνα, να αναπτύσσονταν πρωτοβουλίες που θα μπορούσαν να εμπνεύσουν τον πρωτογενή τομέα και να οδηγήσουν στην παραγωγή εκλεκτών προϊόντων με παράλληλη ανάπτυξη των βιολογικών καλλιεργειών.

Ευτυχώς τα προϊόντα που παράγονται σήμερα στο νησί είναι αξιοπρεπή και η γενική κατάστασή τους είναι καλή. Απουσιάζουν όμως οι πρωτοβουλίες που θα οδηγούσαν σε μια πραγματική αναγέννηση του πρωτογενή τομέα και όχι στη μονοκαλλιέργεια, την εγκατάλειψη παραγωγικών εκτάσεων και στην επιδοτούμενη γεωργία. Απουσιάζουν οι πρωτοβουλίες που θα οδηγούσαν στην αξιοποίηση των παραγωγικών δυνατοτήτων και ιδιαίτερα των ευνοϊκών κλιματικών συνθηκών που συνδυάζονται με φιλικές προς το περιβάλλον δράσεις και με λιγότερα αγροχημικά.

Τα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα της Κρήτης (Πανεπιστήμιο, Πολυτεχνείο, ΤΕΙ), χώροι στους οποίους παράγεται γνώση σχετική με το αντικείμενο, θα μπορούσαν να παίξουν σημαντικό ρόλο αν υπήρχε από την πλευρά της πολιτείας η διάθεση για αξιοποίηση της επιστημονικής έρευνας.

Αντί για όλα αυτά, γινόμαστε παρατηρητές μεμονωμένων προσπαθειών (μόδα έχει γίνει η δημιουργία «φορέων») και ανταγωνιστικών δράσεων οι περισσότερες από τις οποίες έχουν στόχο μόνο την εκταμίευση κρατικών ή κοινοτικών πόρων, χωρίς καμιά εγγύηση για την αποτελεσματικότητά τους.

Υπογράφουμε σήμερα αυτό το κείμενο για να εκφράσουμε την έντονη διαμαρτυρία και την πικρία μας για όσα έχουν γίνει, αλλά και την ανησυχία μας για όσα πρόκειται να γίνουν (ή δεν θα γίνουν). Ένας σοβαρός πολιτιστικός και υλικός πόρος, που δεν ανήκει σε κανέναν μεμονωμένα, έχει παραδοθεί αμαχητί στη φθορά και κινδυνεύει να περιπέσει σε παντελή ανυποληψία και ολοκληρωτική απαξίωση.

Απευθυνόμαστε πρωτίστως στην κοινωνία πιστεύοντας ότι η ευαισθητοποίηση και η κινητοποίησή της μπορεί να επιφέρει ουσιαστικά αποτελέσματα. Η διαφύλαξη του πολιτισμικού πλούτου και της υγείας δεν μπορεί παρά να είναι και ατομική ευθύνη για τον καθένα μας.

Απευθυνόμαστε στους «φορείς» που αποζητούν την εκμετάλλευση πλούτου που δεν τους ανήκει και που μερικές άστοχες ενέργειές τους έχουν προκαλέσει ήδη μεγάλη ζημιά. Στηριζόμενοι στην ανυπαρξία πολιτικής, αναπτύσσουν δράσεις χωρίς τεκμηρίωση φιλοδοξώντας να «καλύψουν» ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που ξεκινούν από τον πρωτογενή τομέα (π.χ. ελαιοκομία) και καταλήγουν σε στρεβλές αντιλήψεις για τον διατροφικό μας πολιτισμό, με αποτέλεσμα να εντείνουν τη σύγχυση γύρω από τα αγαθά τα οποία υποτίθεται ότι προασπίζουν.

Απευθυνόμαστε στον επιχειρηματικό κόσμο εντός και εκτός Κρήτης. Είναι θεμιτό το δικαίωμά τους να επιδιώκουν το κέρδος, δεν είναι όμως θεμιτό να στιγματίζουν ένα πολιτισμικό και κοινωνικό αγαθό. Αυτό δεν σημαίνει ότι όλες οι επιχειρήσεις λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο. Δίπλα στα λαμπρά παραδείγματα κυρίως ντόπιων επιχειρηματιών, υπάρχουν και αυτοί που άλλοτε προωθούν την κρητική διατροφή σε χαπάκια, άλλοτε τα σπορέλαια και άλλοτε παρασκευάσματα με μεγάλες ποσότητες ζάχαρης ως απαυγάσματα του κρητικού διατροφικού προτύπου.

Απευθυνόμαστε στην Κυβέρνηση που θα μπορούσε να προωθήσει την έρευνα σε όλα τα επιστημονικά πεδία και να βοηθήσει τη διάχυση της γνώσης. Να δημιουργήσει θεσμικά πλαίσια και κανόνες προστασίας. Να εμπνεύσει τους πολίτες και να ξεκινήσει μια διεθνή εκστρατεία προβολής όχι του θολού «προτύπου» που ονομάζεται «μεσογειακή διατροφή» αλλά της τεκμηριωμένης με επιστημονικές μεθόδους κρητικής διατροφής.

Απευθυνόμαστε στην Ευρωπαϊκή Ένωση που πρέπει να επιδιώκει την υιοθέτηση υγιεινών διατροφικών συνηθειών, να ενημερώνει σωστά τους πολίτες της και παράλληλα να προστατεύει τον πολιτιστικό πλούτο των διαφόρων χωρών ή περιοχών που τη συγκροτούν.

Βαγγέλης Καπετανάκης, Πρόεδρος ΤΕΙ Κρήτης
Ηλίας Καστανάς, Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης
Νίκος Ψιλάκης, Δημοσιογράφος, Συγγραφέας

Γιώργος Αικατερινίδης, δρ Λαογραφίας, τ. Δντής Ερευνών Κέντρου
Λαογραφίας Ακαδημίας Αθηνών.

Μαρία Βενυχάκη, Επίκουρος Καθηγήτρια Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου
Κρήτης

Αχιλλέας Γραβάνης, Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης

Οδυσσέας Ζώρας, Καθηγητής, Πρόεδρος Ιατρικής Σχολής, Πανεπιστημίου
Κρήτης

Παναγιώτης Θεοδωρόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Ιατρικής Σχολής
Πανεπιστημίου Κρήτης

Μαριλένα Καμπά, Επίκουρος Καθηγήτρια Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου
Κρήτης

Χρήστος Λιονής, Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Παν. Κρήτης

Ανδρέας Μαργιωρής, Καθηγητής Ιατρικής Σχολής, Πανεπιστημίου Κρήτης

Γιώργος Μαυροθαλασίτης, Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου
Κρήτης

Γιώργος Νικολακάκης, Αν. Καθηγητής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστημίου Κρήτης

Γιώργος Νότας, Λέκτορας Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης

Αντώνης Παναγιωτόπουλος, Μηχανολόγος

Νίκος Σκουλάς πρ. Υπουργός Τουρισμού

Γιάννης Σμαραγδής, σκηνοθέτης

Ευστάθιος Σταθόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης

Χρήστος Τσατσάνης, Επίκουρος Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης

Τάκης Ψαράκης, Μηχανικός, Υπεύθυνος Πολιτιστικών Παγκρητικής Αμερικής.